

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

ОРЛЕНКО Ірина Миколаївна
СОКОЛОВА Ганна Борисівна

**Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної
роботи з навчальної дисципліни**

«ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальність А6 Спеціальна освіта

Одеса – 2026

Орленко І.М., Соколова Г.Б. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності А6 Спеціальна освіта : Одеса, Університет Ушинського, 2026. 48 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського». Протокол №15 від 25 червня 2026 року.

Рецензенти:

– Прохоренко Л. І. доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

– Форостян О.І. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Методичні рекомендації розроблено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю А6 Спеціальна освіта з метою забезпечення ефективного опанування освітнього компонента. Видання містить анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовані джерела літератури, вимоги до результатів навчання, а також перелік знань, умінь і компетентностей, що формуються у процесі вивчення дисципліни. Наведено перелік питань для підсумкового контролю. Методичні рекомендації спрямовані на організацію аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	
Анотація навчальної дисципліни.....	
Плани практичних занять.....	
Завдання для самостійної роботи.....	
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	
Критерії оцінювання.....	
Форми поточного і підсумкового контролю.....	
Питання до заліків	
Рекомендована література.....	

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасні трансформації освітньої системи України, підсилюють потребу у формуванні фахівців, здатних працювати відповідно до нових методологічних підходів, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для кожної дитини. Центральне місце у цих змінах посідає інклюзивна освіта – провідна освітня парадигма, що ґрунтується на ідеях соціальної інклюзії, рівноправності та гуманістичного бачення розвитку особистості. Саме інклюзія сьогодні визначає стратегічні орієнтири української освіти, адже її ключовим імперативом є створення умов, за яких кожен учень незалежно від потреб і можливостей отримує доступну та якісну освіту.

У межах вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта» здобувачі опановують фундаментальні поняття, що становлять науково-теоретичний базис інклюзивного підходу: «інтеграція», «соціальна інтеграція», «освітня інтеграція», «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «особливі освітні потреби». Розкривається інклюзивна освіта як модель соціального устрою, спрямована на залучення та підтримку дітей з різними потребами в одному освітньому середовищі.

Особлива увага приділяється концептуальним аспектам інклюзивної освіти, сучасній нормативно-правовій базі, ролі міжнародних документів у формуванні інклюзивної політики та практики. Розглядається модель підготовки дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного навчання, зокрема корекційно-розвитковий компонент, механізми підтримки та адаптації освітнього процесу. Аналізуються можливі труднощі інтеграції, способи їх попередження та подолання, а також особливості роботи команди психолого-педагогічного супроводу.

Мета вивчення дисципліни «Інклюзивна освіта»: сформувати у студентів систему цінностей інклюзивної освіти, знань та умінь у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Дозвіл на використання ШІ: здобувачам вищої освіти дозволено використання генеративних інструментів штучного інтелекту (ШІ) для виконання письмових робіт, наукових досліджень та інших завдань. Однак робота повинна містити оригінальні висновки, аналіз та критичне осмислення.

Можливість перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Ця можливість надається для сприяння індивідуальним освітнім траєкторіям, визнання попереднього досвіду та досягнень здобувачів, а також для оптимізації їхнього навчального навантаження.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

- мету, завдання та принципи інклюзивного навчання;
- контингент дітей, що залучаються до інклюзивної освіти за рівнями підтримки та категорією освітніх труднощів;
- сучасну нормативно-правову базу організації інклюзивного навчання для осіб з ООП в нашій країні;
- сутність та шляхи реалізації корекційно-розвиткового компоненту в інклюзивних та інтегрованих групах;
- документи що супроводжують навчально-методичне забезпечення інклюзивного навчання;
- обов'язки асистента вихователя/вчителя інклюзивної групи/класу.

вміти:

- називати та характеризувати основну робочу документації асистента учителя/ вихователя інклюзивного класу/групи;
- володіти відповідним лексичним словником, щодо інклюзивного навчання;
- називати та обґрунтовувати напрями корекційно-розвиткової роботи для учнів різних рівней підтримки та категорій освітніх труднощів (нозологічних груп) при інклюзивному та інтегрованому навчанні;
- характеризувати підходи до оцінювання успішності учасників інклюзивного процесу;

- аналізувати та розробляти основну навчальну документацію асистента учителя/вихователя інклюзивного класу/ групи;

- адаптувати / модифікувати навчальні матеріали для дітей з різними категоріями освітніх труднощів;

- моделювати навчально-виховний процес в інклюзивному середовищі: володіти методикою роботи з окремих видів завдань; методикою підготовчої та координаційної роботи; методикою роботи з батьками.

Здобувачі, які використовують ШІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

- у передмові зазначити факт використання ШІ у роботі.

- пояснити як саме ШІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів, формулювання висновків).

- пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ШІ і в яких аспектах вносено власні корективи

Процедура визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Перезарахуванню підлягають лише ті результати навчання (знання, вміння), які відповідають програмним результатам навчання або змісту навчальних тем дисципліни «Інклюзивна освіта».

Опановуючи зміст навчальної дисципліни здобувач повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;

- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;

- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси,

– у випадках, коли здобувач освіти бездумно використовує контент ШІ, не докладаючи зусиль для його аналізу, викладач не зараховує (оцінка 0) роботу, з дозволом повторного виконання завдання.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ та ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема: ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ.

Лекційне заняття № 1

План

1. Сутність інклюзивної освіти, основні принципи.
2. Міжнародні документи ООН у сфері інклюзивної освіти.
3. Сучасна освітня нормативно-правова база. Інструктивно-методичні листи МОН України щодо організації інклюзивного навчання у закладах освіти; психологічного і соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Теоретичний блок. Інклюзивна освіта є сучасною освітньою парадигмою, що ґрунтується на визнанні цінності людського різноманіття, рівності прав усіх здобувачів освіти та необхідності створення умов для повноцінної участі кожної особи в освітньому процесі незалежно від її індивідуальних особливостей.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), інклюзивне навчання визначається як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини та ефективного залучення всіх учасників освітнього процесу. Водночас особою з особливими освітніми потребами (ООП) визнається особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі для забезпечення її права на освіту.

Сучасна інклюзія передбачає перехід від медичної моделі, за якої проблеми навчання пов'язувалися виключно з порушеннями розвитку дитини, до соціальної моделі, де головна увага зосереджується на усуненні бар'єрів у самому освітньому середовищі.

Таким чином, основною ідеєю інклюзивної освіти є не адаптація дитини до існуючої системи освіти, а трансформація освітнього середовища відповідно до потреб усіх учнів.

Сучасна інклюзивна освіта базується на таких принципах:

Рівність прав і можливостей – кожна дитина має право на якісну освіту незалежно від стану здоров'я, інвалідності, соціального статусу, етнічного походження чи інших ознак.

Недискримінація та повага до людської гідності – усі учасники освітнього процесу мають рівну цінність і право на повагу.

Доступність освіти – створення фізичної, інформаційної та освітньої доступності для всіх здобувачів освіти.

Універсальний дизайн в освіті – проектування освітнього середовища таким чином, щоб воно було максимально придатним для використання всіма особами без необхідності спеціальної адаптації.

Розумне пристосування – впровадження необхідних модифікацій та адаптацій для забезпечення реалізації права осіб з ООП на освіту нарівні з іншими.

Індивідуалізація навчання – забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії, розроблення індивідуальної програми розвитку (ІПР) та, за потреби, індивідуального навчального плану.

Міждисциплінарна взаємодія – співпраця педагогів, асистентів учителя, практичних психологів, фахівців ІРЦ, соціальних педагогів та батьків.

Повноцінна участь і соціальна інтеграція – забезпечення активної участі дитини в освітньому та суспільному житті.

Законодавство України визначає *інклюзивне освітнє середовище* як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Основними складовими такого середовища є:

архітектурна доступність;

адаптовані освітні програми;

психолого-педагогічний супровід;

корекційно-розвиткові послуги;
допоміжні засоби навчання;
позитивний соціально-психологічний клімат.

Розвиток інклюзивної освіти є результатом еволюції міжнародного правозахисного законодавства, яке утвердило право кожної людини на освіту без дискримінації.

Загальна декларація прав людини (1948). Стаття 26 Декларації проголошує право кожної людини на освіту. Освіта повинна бути доступною для всіх та спрямованою на повний розвиток людської особистості.

Конвенція ООН про права дитини (1989). Конвенція гарантує кожній дитині право на освіту та розвиток особистості. Особливого значення набувають стаття 23 – права дітей з інвалідністю; стаття 28 – право на освіту; стаття 29 – цілі освіти, спрямовані на розвиток особистості та здібностей дитини. Україна ратифікувала Конвенцію у 1991 році.

Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993). Документ закріпив принцип рівного доступу до освіти, праці та соціального життя для осіб з інвалідністю.

Саламанська декларація та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами (1994). Документ ЮНЕСКО став одним із ключових міжнародних актів, який проголосив інклюзивну школу найбільш ефективним засобом боротьби з дискримінацією та створення інклюзивного суспільства. Основний принцип декларації полягає в тому, що всі діти повинні навчатися разом, незалежно від особливостей розвитку чи відмінностей між ними.

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006). Для розвитку інклюзивної освіти найбільше значення має стаття 24 Конвенції. У ній держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту без дискримінації та на засадах рівних можливостей. Документ зобов'язує держави забезпечити інклюзивну систему освіти на всіх рівнях та навчання впродовж життя. Україна ратифікувала Конвенцію у 2009 році, що стало важливим кроком для реформування національної освітньої системи.

Цілі сталого розвитку ООН (2015–2030). Ціль 4 передбачає забезпечення всеохопної, справедливої та якісної освіти і створення можливостей для навчання впродовж життя для всіх. Саме міжнародні документи ООН сформували концептуальне підґрунтя для переходу України до сучасної інклюзивної моделі освіти.

Сучасна нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні сформована відповідно до міжнародних стандартів прав людини та положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Основою є Конституція України (статті 24, 53); гарантія рівності громадян; право кожного на освіту та закони України.

Закон України «Про освіту» (2017). Закон визначає право осіб з ООП на освіту; обов'язок держави створювати умови для інклюзивного навчання; застосування універсального дизайну та розумного пристосування; надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг.

Стаття 20 встановлює, що заклад освіти зобов'язаний створити інклюзивний клас у разі звернення батьків дитини з ООП.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020). Законом гарантовано першочергове зарахування дітей з ООП до закладів освіти за місцем проживання; право на індивідуальну освітню траєкторію; функціонування інклюзивних класів; організацію психолого-педагогічного супроводу.

Значущими нормативно-правовими актами є Постанова Кабінету Міністрів України № 957 від 15.09.2021 р. «Про організацію інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти»; Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів; Положення про інклюзивно-ресурсний центр; Порядок організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти; Порядок організації інклюзивного навчання у закладах професійної та фахової передвищої освіти, Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти.

Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ). Відповідно до чинного законодавства ІРЦ виконують наступні основні завдання:

комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини;

визначення особливих освітніх потреб;
надання рекомендацій щодо рівня підтримки;
психолого-педагогічний супровід;
консультативну допомогу педагогам і батькам.

Таким чином, щороку Міністерство освіти і науки України видає інструктивно-методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання. Ці документи спрямовано на організацію інклюзивного навчання.

Важливим документом став лист Міністерства освіти і науки України від 03.09.2024 № 6/679-24 «Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами у 2024/2025 навчальному році». У документі акцентовано увагу на забезпеченні безперервності освітнього процесу для дітей з ООП в умовах воєнного стану; організації роботи команд психолого-педагогічного супроводу; особливостях дистанційного та змішаного навчання учнів з ООП; використанні висновків ІРЦ для визначення рівнів підтримки; необхідності психологічної підтримки дітей, які пережили травматичний досвід війни; створенні безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

Окремо МОН України листом від 04.09.2024 № 6/688-24 затвердило методичні рекомендації щодо впровадження принципів безбар'єрності та організації освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами. У рекомендаціях посилено увагу до універсального дизайну та доступності освітнього середовища.

У 2025 році Кабінет Міністрів України продовжив удосконалення механізмів організації інклюзивного навчання. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.08.2025 № 1036 затверджено нову редакцію Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти. Документ уточнив процедуру створення інклюзивних груп; організацію роботи команди супроводу; механізми визначення рівнів підтримки; порядок надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; особливості взаємодії закладів дошкільної освіти з інклюзивно-ресурсними центрами.

Також, МОН України надало методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу осіб з ООП у 2025/2026 навчальному році, де окрему увагу приділено реалізації індивідуальної програми розвитку; підтримці дітей, які постраждали від війни; застосуванню цифрових технологій в інклюзивному навчанні; забезпеченню психологічної стійкості учасників освітнього процесу.

Суттєвим етапом реформування інклюзивної освіти стала постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 № 129 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». Постановою Порядок, затверджений постановою КМУ № 957 від 15.09.2021, викладено у новій редакції. Нові норми набирають чинності з 1 серпня 2026 року. Основними напрямками оновлення є удосконалення механізмів визначення та реалізації рівнів підтримки учнів з ООП; посилення ролі індивідуальної програми розвитку (ІПР); підвищення якості міждисциплінарного супроводу; деталізація функцій команди психолого-педагогічного супроводу; удосконалення порядку фінансування психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг; посилення моніторингу результативності інклюзивного навчання.

Зазначені зміни спрямовані на забезпечення більш якісної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів з особливими освітніми потребами та гармонізацію української системи інклюзивної освіти з європейськими стандартами.

Інклюзивна освіта є стратегічним напрямом розвитку української освітньої системи, що ґрунтується на принципах рівності, доступності, недискримінації та поваги до людської гідності. Її впровадження забезпечується міжнародними документами ООН, насамперед Конвенцією про права осіб з інвалідністю, а також сучасною нормативно-правовою базою України. Реалізація інклюзивного навчання передбачає створення інклюзивного освітнього середовища, функціонування системи психолого-педагогічного супроводу, діяльність інклюзивно-ресурсних центрів та впровадження індивідуалізованих освітніх маршрутів для кожної дитини з особливими освітніми потребами.

Практичне заняття № 1

Круглий стіл «Інклюзивне навчання, як умова гуманізації освітнього простору для дітей з ООП».

Форма організації роботи: дискусія (колективне обговорення з аргументацією та взаємним уточненням позицій), короткі повідомлення/мініпрезентації, підсумкове узагальнення.

Питання для обговорення:

1. Міжнародний досвід упровадження і поширення інклюзивного навчання. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних документах.
2. Реформування системи освіти в Україні: сутність, завдання, принципи та переваги інклюзивного навчання. Основні поняття та національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Створити коротку мультимедійну презентацію щодо формування інклюзивних цінностей в суспільстві.
2. Підготувати аналітичний огляд ролі ЮНЕСКО у розвитку освітньої політики, спрямованої на забезпечення безперешкодного доступу до освіти та характеристик різних моделей розуміння інвалідності в суспільстві. Навести власні приклади проявів тієї чи іншої моделі.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12], [13]

Тема: СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ. МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Лекційне заняття № 2

План

1. Особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні. Сучасний стан спеціальної та інклюзивної освіти в Україні.

2. Цінності інклюзивної освіти. Прийняття дітей з особливими потребами у закладах освіти та спільнотах, філософія інклюзії.

3. Система надання освітніх послуг дітям з ООП: заклади загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, заклади спеціальної освіти, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри.

4. Положення про ІРЦ. Основні завдання. Організація проведення комплексної оцінки в ІРЦ.

Теоретичний блок. Розвиток інклюзивної освіти в Україні є результатом тривалого реформування системи освіти та зміни суспільного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами. Якщо впродовж ХХ століття вітчизняна система спеціальної освіти розвивалася переважно на засадах сегрегаційної моделі, коли діти з порушеннями психофізичного розвитку навчалися в окремих спеціальних закладах, то на початку ХХІ століття відбувся поступовий перехід до інклюзивної моделі освіти. Як зазначають сучасні українські науковці, тривалий час в Україні домінував медичний підхід до визначення особливих освітніх потреб, відповідно до якого дитина розглядалася насамперед через призму порушення розвитку, а не її потенційних можливостей та потреб у підтримці. Поштовхом до реформування стали міжнародні зобов'язання України після ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та впровадження положень Саламанської декларації. У результаті відбувся перехід від концепції «дитина повинна пристосуватися до школи» до концепції «школа повинна пристосуватися до потреб кожної дитини».

Сучасна інклюзивна освіта ґрунтується на соціальній моделі інвалідності, відповідно до якої труднощі виникають не лише через особливості розвитку дитини, а й через бар'єри освітнього середовища. Саме тому основним завданням держави є створення умов для повноцінної участі кожного учня в освітньому процесі.

Особливістю української моделі інклюзивної освіти є поєднання двох освітніх маршрутів, таких як інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти та навчання у спеціальних закладах освіти та навчально-реабілітаційних центрах. Це закріплено Законом України «Про освіту» та Законом України «Про повну загальну середню освіту» і забезпечує право батьків обирати найбільш оптимальну форму навчання для дитини.

Сучасна система інклюзивної освіти в Україні базується на таких складових, як забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; функціонування інклюзивно-ресурсних центрів; впровадження індивідуальної програми розвитку; організація психолого-педагогічного супроводу; використання рівнів підтримки; міжвідомча взаємодія систем освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Після прийняття нової редакції Порядку організації інклюзивного навчання (Постанова КМУ №957 із змінами 2025–2026 рр.) особлива увага приділяється визначенню рівнів підтримки дитини, що дозволяє більш адресно організовувати освітній процес.

У 2022–2026 роках система освіти функціонує в умовах воєнного стану, що суттєво вплинуло на організацію інклюзивного навчання. З'явилася нова категорія дітей з особливими освітніми потребами, труднощі яких зумовлені впливом соціального середовища: внутрішньо переміщені особи, діти-біженці, діти, які проживають на тимчасово окупованих територіях або в районах бойових дій.

Листи МОН України 2024–2025 років акцентують увагу на забезпеченні безперервності освітнього процесу; розвитку дистанційного інклюзивного навчання; психосоціальної підтримці дітей; створенні безпечного освітнього середовища; посиленні співпраці між закладами освіти та ІРЦ.

Таким чином, сучасний етап розвитку інклюзивної освіти характеризується одночасним розширенням доступності освітніх послуг та адаптацією системи до викликів воєнного часу.

Інклюзивна освіта є не лише організаційною формою навчання, а насамперед певною філософією суспільства, яка визнає унікальність кожної людини та її право

бути повноцінним учасником соціального життя. Основна ідея інклюзії полягає в тому, що відмінності між людьми є природним явищем людського розвитку. Відповідно, різноманітність не повинна сприйматися як проблема, а як суспільна цінність. Сучасна інклюзивна парадигма передбачає зміну погляду з позиції «дитина є проблемою» на позицію «освітня система має змінюватися відповідно до потреб усіх дітей». Кожна дитина є цінною незалежно від рівня її розвитку, фізичних можливостей чи академічних досягнень. Усі здобувачі освіти мають рівні права на доступ до якісної освіти. Кожна дитина повинна брати активну участь у навчанні, шкільному житті та житті громади. Відмінності між людьми розглядаються як ресурс розвитку суспільства. Інклюзивне середовище формує культуру прийняття та поваги до інших. Інклюзія сприяє усуненню дискримінації та соціальної ізоляції.

Прийняття дитини з особливими освітніми потребами є важливою умовою її успішної соціалізації. Інклюзивна школа повинна створювати атмосферу психологічної безпеки, підтримки та партнерства. Соціальне прийняття передбачає позитивне ставлення педагогів; толерантність однолітків; партнерську взаємодію з батьками; розвиток культури безбар'єрності; протидію булінгу та стигматизації.

На думку сучасних дослідників інклюзії, головним показником успішності інклюзивної освіти є не лише академічні результати, а рівень соціальної інтеграції та відчуття приналежності дитини до шкільної спільноти.

Система освіти України забезпечує різні форми здобуття освіти для дітей з особливими освітніми потребами відповідно до принципів доступності та індивідуалізації навчання.

Інклюзивний клас створюється за заявою батьків дитини з ООП. Заклад освіти зобов'язаний забезпечити необхідні умови для навчання відповідно до індивідуальної програми розвитку (ІПР). У закладі створюється команда психолого-педагогічного супроводу; організовується надання корекційно-розвиткових послуг; розроблення ІПР; здійснення адаптацій та модифікацій; моніторинг розвитку дитини.

Спеціальні школи залишаються складовою системи освіти України та призначені для дітей, які потребують інтенсивної підтримки та спеціальних умов навчання. Спеціальні школи забезпечують корекційно-розвиткову спрямованість освітнього процесу та спеціальні освітні програми.

Навчально-реабілітаційні центри є комплексними закладами освіти, які поєднують освітню, корекційну, медичну та реабілітаційну складові. Основними завданнями НРЦ є здобуття освіти; корекція порушень розвитку; соціальна адаптація; медико-психолого-педагогічний супровід; професійна орієнтація.

ІРЦ є ключовою інституцією сучасної системи інклюзивної освіти. Згідно із законодавством, ІРЦ забезпечують проведення комплексної оцінки розвитку дитини; визначення особливих освітніх потреб; визначення рівнів підтримки; надання рекомендацій щодо організації навчання; психолого-педагогічний супровід; консультаційну підтримку батьків та педагогів, участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу.

Діяльність ІРЦ регулюється Законом України «Про освіту»; Законом України «Про повну загальну середню освіту»; Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» (зі змінами); Постановою КМУ №765 від 21.07.2021; змінами МОН та КМУ 2024–2026 років щодо функціонування ІРЦ в умовах воєнного стану.

Відповідно до сучасних підходів, оцінювання здійснюється не на основі медичного діагнозу, а відповідно до положень Міжнародної класифікації функціонування (МКФ). Автори посібника підкреслюють, що МКФ дозволяє оцінювати не захворювання, а особливості функціонування дитини та вплив середовища на її розвиток.

Комплексна оцінка охоплює п'ять основних сфер розвитку фізичну, мовленнєву, когнітивну, емоційно-вольову, освітню діяльність. За результатами оцінювання формується висновок ІРЦ, який містить опис особливостей розвитку дитини, визначення освітніх труднощів, рекомендований рівень підтримки, рекомендації щодо організації освітнього процесу, рекомендації щодо корекційно-розвиткових послуг. Саме висновок ІРЦ є підставою для розроблення

індивідуальної програми розвитку та організації інклюзивного навчання в закладі освіти. Це забезпечує реалізацію головного принципу сучасної інклюзивної освіти – створення умов, за яких освітня система адаптується до потреб дитини, а не дитина змушена пристосовуватися до обмежень системи.

Практичне заняття № 2

Вирішення практичних завдань «Організація інклюзивної освіти в Україні: нормативно-правове регулювання, мета та завдання, вимоги до комплектування інклюзивних закладів».

Форма організації роботи: участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Реформування системи освіти в Україні: сутність, завдання, принципи та переваги інклюзивного навчання.
2. Основні поняття та національне законодавство у сфері інклюзивної освіти.
3. Які цінності лежать в основі філософії інклюзії?
4. Яку роль відіграють інклюзивно-ресурсні центри в забезпеченні права дітей з ООП на освіту?
5. Як вплинули воєнний стан та пов'язані з ним соціальні виклики на розвиток інклюзивної освіти в Україні?
6. Які нові категорії дітей потребують освітньої підтримки та які механізми допомоги передбачені чинним законодавством?

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтесь з документом «Концептуальні засади реформи середньої школи». Визначити, які принципи та підходи визначені в концепції відповідають засадничим положенням інклюзивної освіти. Обґрунтуйте свою відповідь на прикладі одного з визначених вами принципів або підходів.

2. Створити порівняльну таблицю для порівняння закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, спеціальної школи, навчально-реабілітаційного центру та інклюзивно-ресурсного центру. У процесі аналізу розкрийте мету та основні завдання діяльності кожного типу закладу (установи), категорії дітей, яким надаються освітні або психолого-педагогічні послуги та особливості організації освітнього процесу.

3. Створити виховну казку, що розкриватиме цінності філософії інклюзії.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12].

Тема: ДИТИНА З ООП ЯК СУБ'ЄКТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ. ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ: ВИЗНАЧЕННЯ, ПЕРЕЛІК, КЛАСИФІКАЦІЯ

Лекційне заняття № 3

План

1. Поняття про особливі освітні потреби. Класифікація особливих освітніх потреб. Класифікація дітей за українським законодавством, яким необхідно надавати особливі освітні потреби.

2. Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища Принципи універсального дизайну. Критерії доступності. Архітектурна доступність, розумне пристосування.

3. Облаштування просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей з ООП. Медіатека та ресурсна кімната.

Теоретичний блок. Одним із ключових понять сучасної інклюзивної освіти є поняття «особливі освітні потреби» (ООП). Його поява пов'язана зі зміною освітньої парадигми та переходом від медичної моделі інвалідності до соціальної моделі підтримки особистості. У традиційній системі освіти головна увага приділялася порушенням розвитку дитини, її діагнозу та обмеженням. Сучасний

підхід акцентує увагу не на дефекті, а на потребах дитини та умовах, необхідних для її успішного навчання й розвитку.

Відповідно до Закону України «Про освіту», особою з особливими освітніми потребами є особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі для забезпечення її права на освіту.

Таким чином, особливі освітні потреби можуть бути зумовлені не лише порушеннями психофізичного розвитку, а й соціальними, мовними, культурними, психологічними або іншими чинниками.

Сучасна система інклюзивної освіти розглядає особливі освітні потреби як різноманітні освітні труднощі, що виникають у процесі навчання та потребують додаткової підтримки.

Освітні труднощі можуть виникати у п'яти основних сферах розвитку: когнітивній, мовленнєвій, фізичній, емоційно-вольовій, навчальній.

Залежно від ступеня прояву труднощів дитині може надаватися різний обсяг психолого-педагогічної підтримки. У чинному законодавстві України система підтримки реалізується через визначення рівнів підтримки, які встановлюються на підставі комплексної оцінки розвитку дитини.

Важливим результатом освітньої реформи стало запровадження нової класифікації дітей з особливими освітніми потребами, що базується не лише на медичних діагнозах, а й на особливостях функціонування та освітніх труднощах дитини.

Згідно з сучасними науковими підходами, а також відповідно до сучасної нормативної бази, до категорій дітей з ООП належать:

1. Діти з порушеннями психофізичного розвитку (порушеннями інтелектуального розвитку, порушеннями слуху, порушеннями зору, порушеннями мовлення, порушеннями опорно-рухового апарату, комплексними порушеннями розвитку).

2. Діти із захворюваннями, що впливають на навчання (діти, які потребують постійного медичного супроводу, проходять систематичні медичні процедури,

мають тяжкі соматичні захворювання, використовують імпланти або спеціальні медичні пристрої).

3. Діти з труднощами навчальної діяльності (діти з дислексією, діти з дискалькулією, діти з іншими специфічними труднощами навчання).

4. Обдаровані діти. Сучасне законодавство розглядає обдарованість як особливу освітню потребу, що вимагає створення спеціальних умов для розвитку потенціалу дитини.

5. Діти з розладами аутистичного спектра. Ця категорія потребує спеціальних умов організації освітнього процесу та соціальної підтримки.

6. Діти, особливі освітні потреби яких зумовлені впливом соціального середовища (внутрішньо переміщені особи, діти-біженці, діти, які проживають на тимчасово окупованих територіях, діти, що проживають у районах бойових дій, діти, які навчаються мовами національних меншин, діти, що потребують тимчасової підтримки через складні життєві обставини).

Однією з ключових умов реалізації інклюзивної освіти є створення доступного освітнього середовища. Відповідно до Закону України «Про освіту», універсальний дизайн в освіті визначається як проектування предметів, середовища, освітніх програм та послуг таким чином, щоб вони були максимально придатними для використання всіма особами без потреби у спеціальній адаптації. Універсальний дизайн є складовою сучасної філософії безбар'єрності та передбачає створення середовища, комфортного для всіх учасників освітнього процесу.

В основу універсального дизайну покладено сім міжнародно визнаних принципів:

1. Рівність використання

Освітнє середовище має бути однаково доступним для всіх користувачів.

2. Гнучкість використання

Середовище повинно враховувати різноманітність можливостей та потреб учнів.

3. Простота і зрозумілість

Усі елементи середовища мають бути легкими для сприйняття.

4. Доступність інформації

Інформація повинна подаватися у формах, доступних для різних категорій дітей.

5. Терпимість до помилок

Освітнє середовище повинно мінімізувати ризики для користувачів.

6. Низькі фізичні зусилля

Користування середовищем не повинно вимагати значних фізичних навантажень.

7. Достатній простір для доступу і використання

Приміщення повинні забезпечувати вільне пересування всіх осіб.

Відповідно до сучасних нормативних вимог МОН України (2024–2026 рр.) доступність освітнього середовища передбачає:

Фізичну доступність (безбар'єрний вхід до закладу, пандуси, ліфти та підйомники, адаптовані санітарні кімнати, спеціальні меблі).

Інформаційну доступність (зрозуміла навігація, піктограми, тактильні покажчики, дублювання інформації різними способами).

Освітню доступність (адаптації та модифікації програм, альтернативні способи оцінювання, використання допоміжних технологій).

Соціально-психологічну доступність (атмосфера прийняття, профілактика булінгу, партнерство між усіма учасниками освітнього процесу).

Розумне пристосування є невід'ємним компонентом інклюзивної освіти. Закон України «Про освіту» визначає його як впровадження необхідних модифікацій та адаптацій для забезпечення реалізації права осіб з ООП на освіту нарівні з іншими. Прикладами розумного пристосування можуть бути подовження часу виконання завдань, використання шрифту Брайля, альтернативні форми комунікації та інше.

Просторово-фізичне середовище є важливою складовою інклюзивного освітнього простору та забезпечує комфортне перебування, навчання й розвиток дітей з ООП.

Сучасні вимоги МОН України та Концепція Нової української школи передбачають створення освітнього простору, який забезпечує безпечність, доступність, варіативність, мобільність, функціональність, психологічний комфорт.

Під час організації освітнього середовища враховуються особливості дітей із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, аутистичного спектра, множинними порушеннями розвитку.

Ресурсна кімната є спеціально облаштованим приміщенням для проведення корекційно-розвиткової роботи, психологічного розвантаження та індивідуальних занять. Основними функціями ресурсної кімнати є проведення корекційно-розвиткових занять, психологічна підтримка, сенсорна стимуляція, відновлення емоційної рівноваги дитини.

Медіатека є сучасним освітнім простором для індивідуальної та групової роботи учнів. Основними завданнями медіатеки є забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, формування інформаційної компетентності, підтримка індивідуальної освітньої траєкторії, використання цифрових технологій навчання.

Для дітей з ООП медіатека повинна містити адаптовані навчальні матеріали, аудіокниги, книги зі збільшеним шрифтом, електронні освітні ресурси, альтернативні засоби комунікації, спеціалізоване програмне забезпечення.

У сучасних умовах цифровізації освіти та реалізації принципів безбар'єрності медіатека і ресурсна кімната стають важливими елементами інклюзивного освітнього середовища, які забезпечують не лише доступність навчання, а й повноцінний розвиток, соціалізацію та психологічний комфорт дітей з особливими освітніми потребами.

Практичне заняття № 3

Вирішення практичних завдань. «Психолого-педагогічний супровід, як головна складова забезпечення корекційно-розвиткового впливу на дітей з ООП».

Форма організації роботи: участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Команда психолого-педагогічного супроводу та організація взаємодії в інклюзивному процесі.
2. Роль та форми взаємодії спеціального педагога, асистента дитини та асистента вчителя у класі з інклюзивним навчанням.
3. У чому полягає відмінність між поняттями «універсальний дизайн» та «розумне пристосування»?
4. Які компоненти формують доступне інклюзивне освітнє середовище? Чому архітектурна доступність є необхідною, але недостатньою умовою інклюзії?
5. Яке значення мають ресурсна кімната та медіатека для забезпечення якісного навчання і психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП?

Завдання для самостійної роботи

1. Назвати функціональні обов'язки кожного члена команди з розроблення та впровадження ІПР.
2. Створити презентацію на тему «Роль батьків як учасників команди супроводу (у створенні інклюзивного середовища у закладі освіти)»

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12], [13]

Тема: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ООП ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ У СОЦІУМ. КОМАНДА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ООП.

Лекційне заняття № 4

План

1. Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП як умова успішної інтеграції дітей у соціум.

2. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП. Поняття про психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі.

3. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги.

Теоретичний блок. Розвиток інклюзивної освіти в Україні зумовив необхідність створення нової системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами, яка б забезпечувала не лише доступ до освітніх послуг, а й повноцінний розвиток, соціалізацію та успішну інтеграцію кожної дитини в суспільство. Саме тому одним із центральних понять сучасної інклюзивної педагогіки є психолого-педагогічний супровід.

У сучасній науковій літературі психолого-педагогічний супровід розглядається як комплексна система взаємопов'язаних заходів, що здійснюються різнопрофільними фахівцями з метою створення оптимальних умов для навчання, розвитку, виховання та соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами. Такий підхід відповідає сучасній інклюзивній парадигмі, відповідно до якої основна увага зосереджується не на обмеженнях чи порушеннях розвитку дитини, а на створенні необхідних умов для реалізації її потенційних можливостей.

Відповідно до Закону України «Про освіту», заклади освіти зобов'язані забезпечувати особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, а також створювати умови для реалізації їхньої індивідуальної освітньої траєкторії.

Сучасне розуміння супроводу суттєво відрізняється від традиційного підходу, який переважно обмежувався корекційною роботою окремого спеціаліста. У сучасній інклюзивній освіті супровід є міждисциплінарним процесом, у якому беруть участь педагоги, психологи, дефектологи, логопеди, соціальні педагоги, батьки та інші фахівці. В центрі такої взаємодії перебуває дитина з її індивідуальними потребами, можливостями та освітніми перспективами.

Особливої актуальності психолого-педагогічний супровід набув в умовах воєнного стану. Наслідки вимушеного переселення, тривалого перебування в умовах небезпеки, втрати близьких людей та порушення звичного способу життя

суттєво впливають на психоемоційний стан дітей. Саме тому сучасна система супроводу має забезпечувати не лише навчальну, а й психологічну безпеку та емоційну підтримку здобувачів освіти.

Сучасне законодавство України визначає команду психолого-педагогічного супроводу як групу фахівців та батьків, які спільно забезпечують реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами.

Організація діяльності команди регламентується Законом України «Про освіту», Законом України «Про повну загальну середню освіту», Порядком організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України № 957 із змінами станом на 2026 рік), Наказом МОН № 787 від 29.05.2025 «Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти», а також методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України.

До складу команди психолого-педагогічного супроводу зазвичай входять керівник закладу освіти або його заступник, класний керівник, учителі-предметники, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог та батьки дитини. За потреби до роботи залучаються вчитель-логопед, спеціальний педагог, сурдопедагог, тифлопедагог, реабілітолог, медичний працівник та фахівці інклюзивно-ресурсного центру.

Важливою особливістю сучасної моделі супроводу є рівноправність усіх учасників команди. Якщо раніше провідна роль належала виключно педагогам або медичним працівникам, то сьогодні батьки визнаються повноправними партнерами в освітньому процесі, а їхня думка враховується під час ухвалення всіх важливих рішень щодо навчання та розвитку дитини.

Робота команди здійснюється систематично через проведення засідань, консилиумів, консультацій, аналіз результатів розвитку дитини та перегляд індивідуальної програми розвитку. Залежно від потреб дитини засідання можуть проводитися кілька разів на рік або частіше.

Ефективність психолого-педагогічного супроводу безпосередньо залежить від рівня взаємодії між усіма учасниками команди. У сучасній інклюзивній освіті командна взаємодія розглядається як один із провідних принципів організації підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Особливу роль у цій взаємодії відіграє вчитель, який забезпечує реалізацію освітньої програми та організовує навчальну діяльність учнів. Водночас асистент учителя допомагає організовувати освітній процес, здійснює спостереження за дитиною, бере участь у розробленні та реалізації індивідуальної програми розвитку, сприяє створенню комфортного освітнього середовища.

Спеціальні педагоги та логопеди забезпечують проведення корекційно-розвиткових занять, спрямованих на подолання або мінімізацію труднощів розвитку, формування комунікативних навичок та розвиток пізнавальної діяльності.

Практичний психолог здійснює психологічний супровід дитини, проводить діагностику, консулює педагогів і батьків, сприяє формуванню позитивного психологічного клімату в класному колективі.

Особливо важливою є співпраця з батьками, які володіють найбільш повною інформацією про особливості розвитку своєї дитини. Саме батьки можуть забезпечити єдність вимог та підтримки в освітньому середовищі та вдома.

У сучасних умовах значно зростає роль інклюзивно-ресурсних центрів, які не лише здійснюють комплексну оцінку розвитку дитини, а й надають консультативну та методичну допомогу педагогам і батькам.

Важливим компонентом психолого-педагогічного супроводу є надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Закон України «Про освіту» визначає психолого-педагогічні послуги як комплексну систему заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, передбачену індивідуальною програмою розвитку та реалізовану педагогічними працівниками, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів та іншими спеціалістами. Такі послуги охоплюють педагогічну підтримку, психологічне

консультування, адаптацію освітнього процесу, соціально-педагогічний супровід, профілактику дезадаптації та сприяння розвитку навчальної мотивації.

Корекційно-розвиткові послуги спрямовані на подолання труднощів розвитку та формування життєво необхідних компетентностей. Вони визначаються як комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами, спрямованих на розвиток особистості, пізнавальної діяльності, мовлення та емоційно-вольової сфери. До найпоширеніших видів корекційно-розвиткових послуг належать логопедичні заняття, корекція мовлення, розвиток пізнавальної діяльності, формування навичок соціально-побутового орієнтування, психокорекційні заняття, лікувальна фізкультура, сенсорна інтеграція, розвиток емоційно-вольової сфери та комунікативних навичок.

Таким чином, психолого-педагогічний супровід виступає не лише складовою інклюзивного навчання, а й важливим механізмом забезпечення соціальної інтеграції дитини з особливими освітніми потребами, створення умов для її повноцінної участі в освітньому процесі та житті суспільства. Він реалізує основний принцип сучасної інклюзивної освіти – адаптацію освітнього середовища до потреб дитини, а не пристосування дитини до обмежень освітньої системи.

Практичне заняття № 4

Презентація проєктів «Сутність корекційно-розвиткового компоненту та шляхи реалізації в умовах інклюзивного навчання».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.
2. Які принципи діяльності команди психолого-педагогічного супроводу забезпечують ефективність інклюзивного навчання?

3. Яке значення має міждисциплінарна взаємодія фахівців під час організації інклюзивного навчання?

4. Яку роль відіграють інклюзивно-ресурсні центри у забезпеченні психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами?

5. Яким чином результати комплексної оцінки розвитку дитини та індивідуальна програма розвитку впливають на зміст і напрями корекційно-розвиткової роботи?

6. Яке місце займає корекційно-розвитковий компонент у структурі психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами?

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте ціль корекційної роботи з дитиною ООП. Сформулюйте її за принципом SMART, проаналізуйте її досяжність, вимірюваність, персоналізованість та орієнтацію на результат. Обґрунтуйте відповідь.

2. Створити презентацію для розкриття теми «Завдання команди психолого-педагогічного супроводу». (Зазначити ролі кожного учасника команди супроводу).

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12], [13]

Тема: ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВИХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ ДИТИНИ.

Лекційне заняття № 5

План

1. Проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ.

2. Визначення рівня підтримки та категорії навчальних труднощів дитини.

3. Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному закладі освіти.

Моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку.

4. Адаптація та модифікація програми з урахуванням категорії труднощів.

Теоретичний блок. Відповідно до Положення про інклюзивно-ресурсний центр, комплексна оцінка проводиться за зверненням батьків або законних представників дитини та передбачає вивчення особливостей її функціонування в освітньому середовищі. Важливою особливістю сучасної моделі є міждисциплінарний підхід до оцінювання, коли результати формуються на основі висновків кількох фахівців.

Суттєвою зміною останніх років стало впровадження електронної системи автоматизації роботи ІРЦ, що забезпечує ведення електронного реєстру висновків та спрощує взаємодію між закладами освіти, батьками та фахівцями центру.

За сучасними методичними рекомендаціями МОН особлива увага під час оцінювання приділяється не лише наявним труднощам дитини, а й її сильним сторонам, ресурсам та потенційним можливостям розвитку. Саме такий підхід відповідає принципам інклюзивної освіти та концепції підтримки, орієнтованої на можливості дитини.

Після проведення комплексної оцінки фахівці ІРЦ визначають категорії освітніх труднощів та необхідний рівень підтримки. Рівень підтримки- обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти. Рівнів підтримки 5, але перший рівень підтримки на рівні закладу освіти, тобто, у дитини є поодинокі тимчасові труднощі, та не визначені особливі освітні потреби. Що стосується категорій освітніх труднощів, їх теж 5, а саме: інтелектуальні труднощі, функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві) труднощі, фізичні труднощі, навчальні труднощі, соціоадаптаційні (особистісні, середовищні/соціокультурні чи психологічні) труднощі.

Сучасна система підтримки ґрунтується на принципі індивідуалізації освітнього процесу. Тому навіть діти з однаковими порушеннями розвитку можуть потребувати різного обсягу підтримки залежно від рівня сформованості навчальних навичок, комунікативних можливостей, соціальної адаптації та самостійності. Особливого значення набуває оцінка впливу труднощів на освітню діяльність дитини. Наприклад, порушення слуху чи зору саме по собі не визначає

рівень підтримки. Вирішальним є те, наскільки ці особливості впливають на засвоєння навчального матеріалу та участь дитини в освітньому процесі. Визначення рівня підтримки безпосередньо впливає на кількість годин корекційно-розвиткових занять, склад команди супроводу, обсяг психолого-педагогічних послуг, потребу в асистенті вчителя, обсяг адаптацій та модифікацій освітнього процесу. На відміну від традиційного освітнього процесу, інклюзивне навчання передбачає постійне коригування освітніх стратегій відповідно до змін у розвитку дитини.

Одним із провідних принципів сучасної інклюзивної освіти є динамічність підтримки. Тому індивідуальна програма розвитку розглядається не як статичний документ, а як інструмент безперервного планування та оцінювання освітнього процесу.

Моніторинг виконання ІПР здійснюється командою психолого-педагогічного супроводу через систематичне педагогічне спостереження, аналіз навчальних досягнень, оцінювання сформованості життєвих компетентностей, аналіз соціальної адаптації, вивчення емоційного благополуччя дитини. Особливістю сучасного моніторингу є орієнтація не лише на академічні результати, а й на якість участі дитини в освітньому процесі. Відповідно до міжнародних підходів, важливими показниками ефективності інклюзії є рівень включеності учня в діяльність класу, його соціальні контакти та відчуття приналежності до шкільної спільноти. За результатами моніторингу команда супроводу може приймати рішення про перегляд цілей ІПР, зміну форм підтримки або коригування освітніх маршрутів.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває моніторинг психоемоційного стану дітей, оскільки стресові чинники можуть істотно впливати на освітні результати та адаптацію до навчання.

Вибір адаптацій здійснюється на основі аналізу труднощів, які перешкоджають дитині брати повноцінну участь у навчальному процесі. Головним завданням педагогів є усунення бар'єрів у навчанні без зниження освітніх вимог, якщо це можливо. У практиці інклюзивного навчання найчастіше

використовуються організаційні адаптації (зміна режиму роботи, додатковий час для виконання завдань), методичні адаптації (використання альтернативних способів подання інформації), технічні адаптації (допоміжні засоби навчання), середовищні адаптації (організація робочого місця).

Модифікація застосовується тоді, коли навіть після впровадження адаптацій дитина не може досягти очікуваних результатів навчання, визначених типовою освітньою програмою. Особливо важливо розуміти, що рішення про модифікацію приймається колегіально командою психолого-педагогічного супроводу та має бути обґрунтованим результатами моніторингу розвитку дитини.

Сучасні рекомендації МОН України наголошують, що будь-які адаптації чи модифікації повинні бути спрямовані не на спрощення навчання, а на забезпечення реальної доступності освіти та максимально можливого розвитку потенціалу дитини.

Практичне заняття № 5

Тренінг «Навчальна документація інклюзивного закладу (види, зміст, планування роботи асистента учителя інклюзивного класу)».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Яку документацію використовує асистент вчителя в інклюзивному класі?
2. Адаптація та модифікація навчальних програм. Поясніть сутність.
3. Які функції виконують інклюзивно-ресурсні центри під час організації інклюзивного навчання та взаємодії із закладами освіти?
4. Яким чином результати моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку впливають на подальше планування освітнього процесу?
5. У яких випадках доцільно застосовувати адаптацію, а в яких – модифікацію навчальної програми?

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити конспект заняття/уроку з модифікацією навчального матеріалу при інклюзивній моделі освіти для дитини 3 рівня підтримки з інтелектуальними труднощами.

2. Розробити заняття з адаптацією навчального матеріалу при інклюзивній моделі освіти для дитини 2 рівня підтримки з соціоадаптаційними труднощами

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12], [13]

Тема: ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лекційне заняття № 6

План

1. Диференційований та індивідуальний підходи у навчанні дітей з ООП.
2. Технологія спільного викладання.
3. Психолого-педагогічні аспекти оцінювання учнів з ООП.
4. Портфоліо учня як інструмент оцінювання.

Теоретичний блок. Однією з основних характеристик сучасної інклюзивної освіти є орієнтація на потреби конкретної дитини. Саме тому в педагогічній практиці особливого значення набувають диференційований та індивідуальний підходи.

Диференційований підхід передбачає організацію навчання з урахуванням особливостей окремих груп учнів, які мають подібні освітні потреби, рівень підготовки або стиль навчання. Його метою є створення умов, за яких усі учні можуть засвоювати навчальний матеріал на доступному для них рівні.

У практиці інклюзивного навчання диференціація може проявлятися через різний рівень складності завдань, використання різних форм роботи, варіативність навчальних матеріалів, застосування різних способів подання інформації та оцінювання результатів навчання.

На відміну від диференційованого, індивідуальний підхід орієнтується на потреби конкретної дитини. Він передбачає врахування особливостей розвитку, інтересів, навчального досвіду, сильних сторін та труднощів учня. Індивідуалізація навчання реалізується через індивідуальну програму розвитку, адаптацію або модифікацію навчального матеріалу, добір спеціальних методів навчання та визначення індивідуальної освітньої траєкторії.

У працях українських вчених наголошується, що індивідуалізація є одним із провідних принципів інклюзивної освіти, оскільки забезпечує право кожної дитини на отримання освіти відповідно до її можливостей та потреб. Водночас індивідуальний підхід не означає ізоляцію учня від колективу, а навпаки сприяє його активному включенню в освітній процес.

Особливої актуальності індивідуалізація набуває під час навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, розладами аутистичного спектра, порушеннями слуху, зору або тяжкими порушеннями мовлення, коли педагог повинен не лише адаптувати зміст навчання, а й враховувати особливості сприйняття інформації та комунікації.

Одним із сучасних інструментів забезпечення якісного інклюзивного навчання є технологія спільного викладання (co-teaching). Спільне викладання являє собою модель організації освітнього процесу, за якої два або більше педагогів спільно планують, проводять та оцінюють навчальну діяльність учнів у межах одного освітнього простору.

У системі інклюзивної освіти України найчастіше йдеться про співпрацю вчителя та асистента вчителя, а також залучення спеціального педагога до освітнього процесу. Головною метою спільного викладання є забезпечення доступності навчання для всіх учнів класу та підвищення ефективності освітнього процесу шляхом поєднання професійних компетентностей різних фахівців. Ефективність спільного викладання значною мірою залежить від рівня професійної взаємодії між педагогами, спільного планування занять та узгодженості дій усіх учасників освітнього процесу.

Оцінювання є невід'ємною складовою освітнього процесу та важливим інструментом управління навчальною діяльністю учнів. У сучасній педагогіці оцінювання розглядається не лише як процес визначення рівня знань учня, а як система збору, аналізу та інтерпретації інформації про його навчальні досягнення, розвиток та освітній прогрес. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти та рекомендацій МОН України, оцінювання має бути об'єктивним, справедливим, систематичним і спрямованим на підтримку розвитку учня.

В умовах інклюзивного навчання педагогічне оцінювання виконує не лише контролюючу функцію, а й мотиваційну, діагностичну, корекційну та розвивальну функції. Особливістю сучасного підходу є перехід від оцінювання результату до оцінювання прогресу дитини. Це особливо важливо для учнів з особливими освітніми потребами, які можуть демонструвати різний темп навчального розвитку.

Оцінювання учнів з особливими освітніми потребами має враховувати не лише рівень засвоєння навчального матеріалу, а й особливості розвитку, функціонування та освітні можливості дитини. Відповідно до сучасних рекомендацій МОН України результати оцінювання мають співвідноситися з цілями, визначеними в індивідуальній програмі розвитку та індивідуальній освітній траєкторії учня. Саме тому в інклюзивній освіті пріоритетним стає оцінювання особистого прогресу учня, а не його порівняння з іншими дітьми.

Підсумкове оцінювання є завершальним етапом оцінювання навчальних досягнень учнів за певний період навчання. В умовах інклюзивної освіти воно здійснюється відповідно до державних стандартів освіти, але з урахуванням адаптацій та модифікацій, передбачених індивідуальною програмою розвитку. Під час підсумкового оцінювання враховуються рівень досягнення навчальних результатів, динаміка розвитку учня, виконання індивідуальних освітніх цілей, сформованість ключових компетентностей.

Одним із найбільш ефективних інструментів оцінювання в інклюзивній освіті є портфоліо. Портфоліо являє собою систематизовану збірку робіт учня, яка відображає його навчальні досягнення, особистісний розвиток, сформованість компетентностей та динаміку освітнього прогресу. На відміну від традиційних

форм оцінювання, портфоліо дозволяє оцінювати не лише кінцевий результат, а й процес навчання, індивідуальні досягнення та розвиток дитини протягом тривалого часу. Особливо цінним портфоліо є для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки дозволяє демонструвати їхні сильні сторони, фіксувати навіть незначні досягнення та підтримувати позитивну навчальну мотивацію.

Сучасна система оцінювання в інклюзивній освіті орієнтується не на виявлення невдач учня, а на підтримку його розвитку, формування впевненості у власних можливостях та створення умов для максимальної реалізації освітнього потенціалу кожної дитини.

Практичне заняття № 6

Круглий стіл «Оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП в інклюзивному середовищі, види оцінювання, функція оцінювання».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Назвіть існуючі методи оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП в інклюзивному середовищі.

2. Назвіть види оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП.

3. Чому формувальне оцінювання вважається одним із найбільш ефективних підходів до оцінювання результатів навчання учнів з особливими освітніми потребами?

4. Яке місце займає портфоліо в системі оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами? Які його переваги та можливі обмеження?

5. Як технологія спільного викладання може впливати на якість оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі?

Завдання для самостійної роботи

1.Опишіть очікувані результати оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП.

2.Розробити та презентувати позакласний інклюзивний захід

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12], [13]

Тема: ДІЯЛЬНІСТЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Лекційне заняття № 7

План

- 1.Основні завдання, роль та функції асистента вчителя.
- 2.Формування ефективних стосунків між учителем та асистентом учителя.
- 3.Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів.
4. Асистент дитини в інклюзивному закладі освіти.

Теоретичний блок. Діяльність асистента вчителя регламентується Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року №957 «Про організацію інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (зі змінами станом на 2026 рік), професійним стандартом «Асистент вчителя закладу загальної середньої освіти», а також нормативними документами Міністерства освіти і науки України.

Сучасна модель інклюзивної освіти розглядає асистента вчителя як повноправного учасника команди психолого-педагогічного супроводу, діяльність якого спрямована на забезпечення доступності освітнього процесу, підтримку навчальної діяльності учнів та реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами.

У сучасній інклюзивній освіті асистент вчителя не є особистим помічником окремої дитини та не дублює функції педагога. Його діяльність спрямована на підтримку організації освітнього процесу в інклюзивному класі та створення умов

для участі учнів з особливими освітніми потребами у всіх видах навчальної діяльності.

Основним завданням асистента вчителя є сприяння реалізації індивідуальної програми розвитку та забезпечення ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Він допомагає створювати безпечне, доступне та підтримувальне освітнє середовище, у якому дитина може максимально реалізувати свій потенціал. Важливою особливістю діяльності асистента є його включеність у командну роботу. Він бере участь у розробленні індивідуальної програми розвитку, здійснює спостереження за динамікою розвитку дитини, допомагає адаптувати навчальні матеріали та підтримує взаємодію між педагогами, батьками та фахівцями супроводу. У сучасній практиці інклюзивного навчання асистент вчителя виконує роль посередника між освітнім середовищем і дитиною, допомагаючи усунути бар'єри, які можуть перешкоджати її успішному навчанню та соціалізації.

Діяльність асистента вчителя є багатогранною та охоплює кілька взаємопов'язаних функцій.

Організаційна функція. Організаційна функція пов'язана зі створенням умов для ефективного функціонування інклюзивного класу. Асистент допомагає вчителю організувати освітній процес, готує необхідні навчальні матеріали, бере участь у створенні адаптованого освітнього середовища, сприяє організації робочого місця учня з особливими освітніми потребами та забезпечує його включення в різні види діяльності. Особливо важливою ця функція є під час використання адаптованих дидактичних матеріалів, спеціальних технічних засобів навчання та допоміжних комунікативних систем.

Навчально-розвивальна функція. Навчально-розвивальна функція передбачає сприяння навчальній діяльності учнів та розвитку їхніх компетентностей. Асистент допомагає учням зрозуміти інструкції вчителя, підтримує їх під час виконання навчальних завдань, сприяє формуванню навичок самостійної роботи та розвитку навчальної мотивації. При цьому асистент не замінює вчителя і не здійснює

викладання навчального матеріалу самостійно. Його роль полягає в підтримці процесу навчання та створенні умов для активної участі учня в освітньому процесі.

Діагностична функція. Однією з важливих функцій асистента є систематичне спостереження за дитиною в освітньому середовищі. Асистент фіксує особливості поведінки, навчальної діяльності, взаємодії з однолітками та педагогами, відстежує динаміку розвитку та ефективність обраних освітніх стратегій. Отримана інформація використовується під час роботи команди психолого-педагогічного супроводу та моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку.

Прогностична функція. Прогностична функція полягає в участі у прогнозуванні подальшого розвитку дитини та плануванні необхідних заходів підтримки. На основі результатів спостережень асистент може надавати інформацію щодо ефективності окремих методів роботи, труднощів, які виникають у процесі навчання, та можливих шляхів їх подолання.

Консультативна функція. У межах консультативної функції асистент вчителя бере участь в інформуванні батьків про особливості навчальної діяльності дитини, взаємодіє з іншими педагогами та фахівцями супроводу, сприяє поширенню принципів інклюзивної освіти серед учасників освітнього процесу.

Ефективність професійної діяльності асистента вчителя значною мірою залежить від рівня сформованості його професійних компетентностей. Асистент вчителя повинен володіти знаннями щодо законодавства України у сфері освіти та інклюзивного навчання; основ спеціальної педагогіки та спеціальної психології; особливостей розвитку різних категорій дітей з ООП; принципів універсального дизайну та розумного пристосування; сучасних методів навчання та оцінювання; організації психолого-педагогічного супроводу.

Також, важливими професійними вміннями є: здійснення педагогічного спостереження, адаптація навчальних матеріалів, використання допоміжних технологій, організація навчальної діяльності учнів, ефективна комунікація з усіма учасниками освітнього процесу, участь у розробленні та реалізації ІПР. Однак, саме особистісна готовність до роботи в інклюзивному середовищі часто визначає

успішність професійної діяльності асистента не меншою мірою, ніж його професійні знання.

Від якості професійної взаємодії між учителем та асистентом учителя залежить ефективність інклюзивного навчання. Спільна діяльність цих фахівців повинна ґрунтуватися на принципах партнерства, взаємоповаги, відкритої комунікації та чіткого розподілу функціональних обов'язків. Успішна співпраця передбачає спільне планування освітнього процесу, обговорення потреб учнів, аналіз результатів навчання та узгодження підходів до підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Асистент вчителя сприяє не лише навчанню, а й соціалізації та розвитку самостійності учнів. Він допомагає дітям орієнтуватися в освітньому середовищі, налагоджувати взаємодію з однолітками, брати участь у групових формах роботи та позакласних заходах. Особливого значення така підтримка набуває для учнів з розладами аутистичного спектра, порушеннями інтелектуального розвитку, тяжкими порушеннями мовлення та комплексними порушеннями розвитку.

Водночас сучасні підходи до інклюзивної освіти наголошують, що підтримка не повинна призводити до формування залежності дитини від дорослого. Навпаки, одним із головних завдань асистента є поступове формування самостійності учня.

У практиці інклюзивного навчання важливо чітко розмежовувати функції вчителя та асистента вчителя. Учитель здійснює планування освітнього процесу, викладає навчальний матеріал, обирає методи навчання, проводить оцінювання навчальних досягнень учнів та несе відповідальність за результати навчання. Асистент вчителя допомагає реалізовувати освітній процес, бере участь у підготовці навчальних матеріалів, здійснює спостереження за учнями, підтримує виконання адаптацій і модифікацій, бере участь у роботі команди супроводу. Таким чином, асистент вчителя не підміняє діяльність педагога, а доповнює її, забезпечуючи реалізацію принципів інклюзивної освіти.

Окремо слід розрізнити поняття «асистент учителя» та «асистент дитини». Відповідно до чинного законодавства України асистент дитини не є педагогічним

працівником закладу освіти. Його діяльність спрямована на надання індивідуальної допомоги конкретній дитині під час перебування в закладі освіти.

Асистент дитини може забезпечувати фізичний супровід, допомогу в пересуванні, підтримку під час самообслуговування, допомогу в комунікації, створення умов для участі дитини в освітньому процесі. Асистентом дитини може бути один із батьків, соціальний працівник або інша особа, визначена законодавством та погоджена із закладом освіти. На відміну від асистента вчителя, який працює з усім класом та є членом команди психолого-педагогічного супроводу, асистент дитини забезпечує підтримку лише конкретного учня відповідно до його індивідуальних потреб.

Отже, діяльність асистента вчителя є важливою складовою сучасної системи інклюзивної освіти. Вона спрямована на створення умов для успішного навчання, розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами та реалізацію принципів рівності, доступності та індивідуалізації освітнього процесу.

Практичне заняття № 7

Дискусія «Основні завдання та роль асистента вчителя в інклюзивному закладі освіти».

Форма організації роботи: Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.

Питання для обговорення:

1. Основні завдання та функції асистента вчителя в інклюзивному класі.
2. Компетентності асистента вчителя та особливості професійної взаємодії з учителем, батьками й командою психолого-педагогічного супроводу.
3. Роль асистента вчителя у забезпеченні адаптацій і модифікацій освітнього процесу.
4. Відмінності між обов'язками вчителя, асистента вчителя та асистента дитини.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти порівняльну таблицю «Учитель – асистент учителя – асистент дитини», визначивши їхні функції, права та відповідальність.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ)

Розробити портфоліо дитини з ООП та представити.

Рекомендована література: [1], [3], [4], [6], [8], [10], [11], [12], [13]

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні завдання	0-1 бал	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	2-3 бали	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	4-5 балів	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1-2 бали	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	3-4 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і

		використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	5 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Тестування	0-2	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь
	3-4	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь
	5-7	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь
	8-10	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь
Індивідуальне навчально-дослідне завдання – скласти портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором)	0	Завдання не виконано; портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відсутнє. Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами сгенеровано ШІ, не відповідає меті та змісту і не вказано факт використання ШІ.
	1-2 бали	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) не відповідає необхідному обсягу, змістовні зв'язки портфоліо відсутні, внутрішня логіка портфоліо порушена. Вказано факт використання ШІ, що має компелятивний характер згенерованого матеріалу майже без редагування. Представлено власну позицію на побутовому рівні без аргументації.
	3-4 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, відсутні чіткі освітні цілі та не визначена динаміка їх досягнення. Вказано факт використання ШІ. Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) розроблено формально і частково зредаговано згенерований текст. Власна думка не достатньо аргументована практичними прикладами.
	5-7 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, освітні цілі та динаміку їх досягнення. Аргументація ґрунтується на фактах, зокрема на результатах спостережень та практичному досвіді роботи з дітьми з ООП. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки з опорою на факти. Проте методичне обґрунтування виконано схематично, позиція здобувача і практичні факти формально узгоджені, при цьому внутрішня логіка портфоліо розмита.
	8-9 балів	Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення

		розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, освітні цілі та динаміку їх досягнення, власна позиція викладена аргументовано. Вказано факт використання ШІ. Продемонстровано редагування згенерованого тексту: є власні думки, творчий підхід, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті методів оцінювання та критеріїв, за якими оцінюється прогрес дитини. Власна думка аргументована практичними фактами.
10 балів		Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами (порушення розвитку та вік дитини за вибором) відповідає необхідному обсягу та структурі: включено відомості про дитину, результати спостережень, приклади робіт, освітні цілі та динаміку їх досягнення, власна позиція викладена грамотно і самостійно. Портфоліо складена на методичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті методів оцінювання та критеріїв, за якими оцінюється прогрес дитини. Портфоліо дитини з особливими освітніми потребами логічне, послідовне, композиційно чітке. Аргументовано власну думку з опорою на практичні факти. Дотримано академічних стандартів без використання ШІ.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40. Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не аналюються, а сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів.

На екзамені кількість балів здобувач отримує за оцінкою кожного з трьох питань білету усного екзамену:

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину

	практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у сфері організації і методичного забезпечення інклюзивного навчання, розроблення фрагментів ІПР, адаптацій і модифікацій та обґрунтування вибору корекційно-розвиткових підходів і методів супроводу дітей з ООП. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері організації інклюзивного навчання, володіє знаннями про принципи, механізми та нормативно-правові засади інклюзивної освіти, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 С)	Здобувач володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, знає основні поняття та засади інклюзивної освіти, може аналізувати й порівнювати типові педагогічні ситуації, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює сутність адаптацій і модифікацій, дає правильні відповіді щодо вибору методів роботи з дитиною з особливими освітніми потребами та аналізує створене інклюзивне освітнє середовище. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач розуміє головних поняття та підходи інклюзивної освіти, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє мету психолого-педагогічного супроводу, має пропозиції щодо вирішення питань в команді супроводу. Самостійно вирішує завдання за

	зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Розуміє роль батьків у команді психолого-педагогічного супроводу та аналізує результати моніторингу ІІР.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними поняттями та засадами інклюзивної освіти на мінімально допустимому рівні. Знання щодо організації інклюзивного навчання вивчення дітей з особливими потребами несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички створення занять з адаптацією та модифікацією, але відсутнє розуміння алгоритму створення ІІР та аналізу моніторингу членами команди супроводу.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання заліку.

Засоби діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, формування дидактичного портфолію, письмове опитування, презентація результатів самостійної роботи, іспит.

Демонстрування результатів навчання: дискусія, усні доповіді, робота в парах, робота в команді, рольова гра, тренінг, презентація результатів самостійної роботи з використанням/без використання ІІІ.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З ДИСЦИПЛІНИ

«Основи інклюзивної освіти»

1. Сегрегація, інтеграція, інклюзія - ознаки та відмінності.
2. Нормативно-правова база інклюзивного навчання.
3. Розкрити участь батьків дитини з ООП як учасників освітнього процесу під час інклюзивного навчання.
4. Наукові дослідження проблем інклюзивної освіти.
5. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти.
6. Медична модель порушення розвитку.

7. Соціальна модель порушення розвитку.
8. Категорії дітей з особливими освітніми потребами.
9. Психолого-педагогічний супровід учня з особливими потребами.
10. Назвати основні міжнародні документи ООН у сфері інклюзивної освіти з позиції забезпечення прав людини.
11. Психолого-педагогічний зміст корекційно-розвивальної складової в індивідуальному навчальному плані дитини з особливими освітніми потребами.
12. Розкрити роль Саламанської декларації для розвитку інклюзивної освіти.
13. Дати визначення поняття «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище».
14. Дати визначення поняття «особа з особливими освітніми потребами».
15. Дати визначення поняття «універсальний дизайн у сфері освіти».
16. Охарактеризувати мету створення Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) в Україні.
17. Охарактеризувати мету створення команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у закладі загальної освіти та вказати її склад.
18. Охарактеризувати мету розроблення індивідуальної програми розвитку (ІПР) учня з особливими освітніми потребами.
19. Розкрити роль громадських організацій та батьківських об'єднань у розвитку інклюзивної освіти.
20. Розкрити роль мережі інклюзивно-ресурсних центрів у наданні якісних освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.
21. Назвати основні завдання та функції фахівців Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ).
22. Розкрити переваги інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами, їхніх батьків та інших учасників освітнього процесу.
23. Розкрити переваги інклюзивного навчання для суспільства.
24. Назвати основні етапи для організації інклюзивного навчання у закладі освіти.

25. Назвати можливі бар'єри у закладі освіти на шляху до запровадження інклюзивного навчання та вказати шляхи подолання чи попередження.
26. Розкрити пріоритети вибору SMART-цілей під час розроблення ІПР.
27. Розкрити основні завдання та функції команди психолого-педагогічного супроводу.
28. Розкрити участь асистента вчителя як учасника освітнього процесу під час інклюзивного навчання.
29. Розкрити участь асистента дитини як учасника освітнього процесу під час інклюзивного навчання.
30. Назвати основні моделі діяльності асистента вчителя
31. Охарактеризувати моделі взаємодії педагогів та організації навчального середовища при організації спільного викладання
32. Визначити переваги та виклики спільного викладання
33. Розкрити роль адаптацій та модифікацій для подолання обмеження участі у навчанні учнів з особливими освітніми потребами.
34. Назвати основні види адаптацій та модифікацій.
35. Назвати методи реалізації формувального оцінювання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник безбар'єрності URL : <https://bf.in.ua/>
2. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
3. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівня підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / Прохоренко Л.І., Шевченко В.М., Шевченко Ю.В., Орленко І.М., Соколова Г.Б., 2022. 133 с.
4. Організація безпечного освітнього простору: координація дій. Навчально-методичний посібник. /Кол. автор. : Бальбуза О., Варє І., Заварова Н., Краснощок Т., Кривоногова О., Лєскова А., Орленко І., Солнцева О. Одеса-Умань : Видавець Сочінській М.М., 2023. 190 с.
5. Орленко І.М. Інноваційні вектори інклюзивної освіти: нова парадигма діяльності інклюзивно-ресурсних центрів у вимірі ER-технологій. Монографія. Одеса: Ушинського, 2026. 307 с.

6. Орленко І.М. Інклюзивна освіта: конспект лекцій. Конспект лекцій. Одеса: ОНЕУ, ротاپронт, 2024. 50 с.
7. Особливості організації інклюзивного навчання в закладі освіти: Методичний посібник / Н.В. Заварова, О.А. Солнцева, І.М. Орленко, К.М. Павленко. Одеса : видавець Удача, 2020. 248с.
8. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укладачі : Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024, 40 с.
9. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
10. Чупахіна С. Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2020. 96 с
11. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с. URL : <https://hdl.handle.net/20.500.14570/536>
12. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2020. 264 с
13. Ярощук К.І., Вдовенко О.І. Основи інклюзивної педагогіки: Навчально-методичний посібник до практичних та самостійних робіт студентів. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2025. 157 с
14. Els Heijnen-Maathuis. Inclusive education: WHAT, WHY, AND HOW, A Handbook for Program Implementers. Diterbitkan oleh: St Vincent House, 30 Orange Street, London, 2016. URL : https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/buku_inklusif_highres.pdf
15. Inclusive education resource guide : Ensuring Inclusion and Equity in Education. World Bank Document. 2025. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/798681600707797522/pdf/Inclusive-Education-Resource-Guide-Ensuring-Inclusion-and-Equity-in-Education.pdf>

Інформаційні ресурси

1. Веб-сторінка Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Веб-сторінка Міністерства освіти і науки України. URL: www.mon.gov.ua
3. Веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
4. Веб-сторінка бібліотеки Університету Ушинського. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
5. Веб-сторінка репозитарію Університету Ушинського. URL: <http://dspace.pdpu.edu.u>